

Po užance a rozmarýně, které jsme přiblížili v květnovém a červencovém Bioměsíčníku, zůstaneme věrni světu léčivých bylin a posvítime si na netřesk. Netřesk je rostlinka sice drobná, ale tak mocná, že bychom si na ni mohli posvítit i světlem pořádného blesku silné letní bouře doprovázeném zaduněním hromu a netřesku by to nijak neublížilo. Je to přece netřesk!

Netřesk se botanicky zařazuje do čeledi tlusticovitých – Grassulaceae. Je to tučnolistá rostlina, jež vyrůstá z krátkého vytrvalého oddenku. Má podobu kulovité růžice listů, které jsou dužnaté. Z úžlabí listů vyrůstají dlouhé výhonky, zakončené novou malou růžicí. Takovýmto způsobem se netřesk snadno a velmi rychle množí. Zasadíme-li jednu růžici netřesku do plochy, kde má kolem sebe dostatek místa, uvidíme za čas, jak se z ní na všechny strany rozlézají tyto malé dceřinné růžičky (viz obrázek) a po nějaké době plochu zcela pokryjí. V létě netřesk kvete růžovými květy na lodyze, která vyrůstá z růžice do výše 2–4 decimetry.

Ne-třesk

U nás nejběžnější v zahradách je asi netřesk střešní (*Sempervivum tectorum*). Lidově se mu říkalo v Čechách nebotřesk a na Moravě a Slovensku pak hromotřesk. Netřesk střešní má svůj původ na skalách a výslunných stráních Alp. Ale již před staletími, ve středověku, byl člověkem přenesen k lidským obydlím a byl hojně vysazován na zdi a střechy. Příčinou této jeho obliby byla jeho od dávnověku ceněná schopnost chránit obydlí proti blesku. Starý herbář o něm praví: „kdež ta bylina na domě roste, tu žádné povětrí neškodí ani hrom nebijí“. Samo české jméno netřesk je vlastně vyjádřením této skutečnosti: Netřesk je totiž netřesk, kde je tedy netřesk, tam nedojde k třesku a stavení je tak ochráněno proti blesku. Latinské pojmenování druhu je *Sempervivum*, což zase v překladu znamená vždyživý (semper = vždy a vivus = živý). Římané tak nazývali takové rostliny, které byly zelené po celý rok. Takovýchto rostlin je samozřejmě více, ale tohoto jména se dostalo právě netřesku. Sami staří Římané netřesk označovali jako *Jovis barba*, tedy Jupiterův vous. Bůh Jupiter byl vládcem hromu a snad díky této souvislosti mohl netřesk získat svou pověstnou sílu být proti blesku ochranou.

Předepsaný rostlinný hromosvod

Vysazování netřesku na střechy jako prevence proti blesku se praktikovalo již ve starém Římě a dokonce si jím římští vojevůdci a císaři věnčili své hlavy, aby se tak zajistili proti zasažení bleskem. Největšího rozmachu dosáhlo vysazování netřesku na domy ve středověku. Známy císařský výnos Karla Velikého totiž přímo nařizoval, kromě pěstování jiných rostlin, také vysazování netřesku. Dávno před vynálezem bleskosvodu tak lidé chránili svá obydlí před živly přirozenou cestou!

Netřesk jako okrasná rostlina

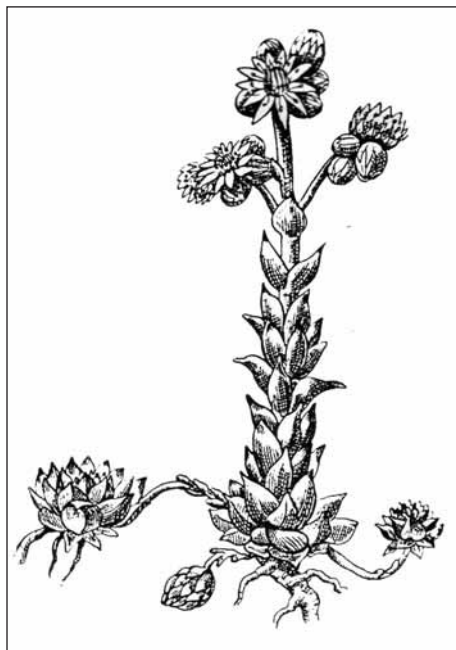
Pravidelné a úhledné růžičky netřesku našly později výborné uplatnění v okrasném zahradnictví. Šlechtitelé vytvořili celou řadu různých forem netřesků, které se používají například k vysazování květinových obrazců v parcích. Netřesky ale najdeme často jako okrasné rostliny v domácích zahradách na skalkách, v ka-

Jedna z okrasných forem tzv. netřesk pavučinatý má lístky jakoby opředené jemnou pavučinou

Netřesk roste rychle – první záběr je z dubna, druhý záběr ze srpna téhož roku. Na první fotografii je patrné tvoření dceřinných růžiček ze starší rostliny netřesku

Netřesk v květu a s novými růžicemi na perokresbě (z Verzilina)

menných korytech i kameninových hrncích. V neposlední řadě slouží tato rostlina i k osazování hrobů na hřbitovech. Základní zelená barva listů je často změněna na různé odstíny červené a rudé. U jednoho druhu – tzv. netřesku pavučinatého (*Sempervivum arachnoideum*) jsou lístky spojeny jakoby pavoučím vláknem a každá rostlina je tak ozdobena pavučinkou, kterou ovšem nespletl mistr pavouk, ale sama rostlina (viz obrázek).

...a jako věštecká pomůcka

S netřeskem se pojí též řada obyčejů, zvyků a pověr. Například netřesk zavěšený do komína bránil čarodějnicím v přístupu do domu. Podle barvy květů se věštila budoucnost – červené květy ukazovaly na radostnou událost, naopak bílé prorokovaly blízkou smrt někoho z domu. U nás někde zavěšovali netřesk natrhaný na svátek sv. Jana Křtitele po domech a každý příslušník rodiny si zastrčil kousek netřesku do rámu nad stolem. Komu netřesk rostl a rozvíjel se, ten měl být dlouho živ, komu však uschnul, ten měl do roka zemřít. Netřesk prý přinášel domu štěstí, ale nesměl se nechat na střeše až vykvétl, protože někdo z obydlí by zemřel.

Blahodárně účinkující léčivka

Rozmačkané netřeskové listy nebo šťáva z nich se používala jako lék na bradavice a kuří oka. Podobně hojivě účinkovala také při bodnutí včelou nebo vosou. Lihový výtažek byl lidovým prostředkem na pihy a odvar z listů zase pomáhal při úpalu. Netřesk se často nasažoval také na popáleniny a pohmožděliny. Pro širokou škálu léčebného působení i příslušnost netřesku do skupiny tučnolistých se mu někdy dnes přezdívá dokonce „domácí Aloe vera“. Někde se netřesku používalo také jako prostředku proti ušním potížím. Kdo nedoslýchal, tomu radili, aby si utřhl několik lístků netřesku, rozemnul je mezi oblázky a nakapal

OCHRÁNCE DOMU NETŘESK

Dokončení z vedlejší strany

si šťávu do uší. Pomoci může také netřeskový lístek vložený na nějakou dobu do ucha.

V dužnatých listech je velká zásoba vody a netřesková růžička se může celá vařit ve vodě k jídlu. Chutná údajně podobně jako vařená růžičková kapusta.

Odolný hromotřesk dnes

V dnešní době už většina lidí spolehá na kovové hromosvody a svěřit ochranu domu před bleskem jen netřesku by si asi troufnul málokdo (viz obrázek). Pokud by tak třeba někdo

u své novostavby chtěl učinit, pravděpodobně by sotva uspěl se svým nápadem u stavebního úřadu. Netřesk však s úspěchem můžeme doma vysazovat na zahrádce a to zejména na skalky a suchá místa. Netřesk je velmi vitální rostlina, která roste v přírodě na skalách a kamenech, kde mu k životu stačí jen nepatrné množství prsti. Snáší při tom extrémní podmínky. V létě výheň a žár Slunce a v zimě naopak krutý mráz a ledové vichřice.

Životaschopnost této drobné rostliny je skuteku obdivuhodná. Při pěstování na zahrádce pro něho volíme výslunná místa. V případě potřeby se snadno se množí zakořeňujícími dceřinnými růžičkami a za vhodných podmínek

Netřeskový trs v květu na svém tradičním působišti – na střeše budovy

Pohled zblízka na vyvinutou růžici (foto P. Dostálek)

Vytváření květních lodyh u netřesku

poroste brzo značnou plochu. Netřeskovými růžičkami můžeme osadit třeba staré kameninové i jiné hrnce, své místo může dobře najít na přírodních suchých kamenných zídkách a podobně.

V neposlední řadě patří do sortimentu rostlin, které mají využití při výsadbě tzv. zelených střech. Takže se nakonec na tu střechu i dnes přece jen může dostat. Pak si tam v klidu roste a blesk do takové střechy netříská.

SEZÓNA KONČÍ, ZASÍLEJTE VYPĚSTOVANÁ OSIVA

Letošní pěstitelská sezóna pomalu končí, a tak prosíme ty pěstitelé, kterým jsme na jaře zaslali semena, aby se nám ozvali. Semena jsme zasílali na základě „Seznamu starých, krajových, netradičních plodin a odrůd...“, který každoročně připravuje o.p.s. Gengel a další dobrovolní zahradníci.

Prosíme Vás o zaslání zprávy o tom, jak se Vám zdařila úroda ze zaslaných osiv, jak ta která odrůda prospívala, zda jste ji už případně využili v kuchyni či jinak. Stručná zpráva může být třeba taková:

Rajče „Žluté žebernaté“, vzešly jen 4 rostliny, počáteční růst pomalý asi díky chladnu venku, rostliny nižší, plodily dosti bohatě, plody velké žebernaté, syté žluté, u některých však černý konec plodu.

Tento nekomerční systém uchování a praktického pěstování starých odrůd je založen na svépomocném, vzájemném vyměňování semen, který bez Vaší spolupráce (vrácení semen) nebude fungovat. Samozřejmě se počítá s neúrodou a jinými problémy při pěstování, právě proto je dobré, že semena pěstují různí lidé na různých místech, tím spíše se cenné staré odrůdy uchovají.

Jsou dvě možnosti, jak naložit s vypěstovanými semeny:

a) Pošlete nám stručnou zprávu o pěstování a s ní i případně namnožená osiva. My pak tato osiva nabídneme prostřednictvím Seznamu z nabídky Gengel o. p. s.

b) V případě, že chcete semena sami nabídnout do Seznamu pro rok 2006, zašlete nám stručnou zprávu o pěstování a co nabízíte do Seznamu, tedy název plodiny a odrůdy (příp. postřehy k ní). U odrůd získaných od nás stačí, doplníte-li vlastní postřeh či korekci údajů – např. mák modrý beskydský – některé makovice jsou hledivé. Semena si ponecháte a zájemci v příštím ro-

ce se budou obracet přímo na Vás. U takovéto odrůdy bude v Seznamu 2006 Vaše zkratka s odkazem na adresu vzadu v Seznamu.

Nabídnete-li novou, v Seznamu dosud neuvedenou odrůdu, připojte o ní pokud možno co nejvíce údajů (nenabízejte ale běžně dostupné sorty a druhy, které se snadno dají koupit v obchodech); uveďte prosím, zda jde o druh jednoletý, dvouletý nebo vytrvalý, dobu výsevu (měsíc), nároky na prostředí a ošetřování (např. nenáročný, nutné vyvazování k opoře), využití a Vaše osvědčené recepty, k čemu používáte, původ (od koho nebo kde jste ho získali) a jaké části rostlin na množení poskytujete, nejedná-li se o semena (cibule, hlízy rourby).

Dále uveďte svou adresu (případně i telefon, e-mail), která bude v Seznamu uveřejněna, případně doplňte text o sobě – několik slov o tom, v jakých podmínkách pěstujete apod. Inspirací může být Seznam pro rok 2005 nebo tento příklad:

Jana Rozmarýnová, Hruškov 14, 457 01 pošta Střední Lhota, tel: 777 887 911, e-mail: jrozmar@pqr.cz. Pěstuji na malé za-

hrádce u lesa, na střední půdě, zajímavá mě staré odrůdy zeleniny a ovoce včetně zavařování.

Těšíme se na Vaše zprávy, zaslání semínka a případné nabídky do Seznamu 2006. Zasílejte je nejpozději do 20. října 2005 tak, aby byl dostatek času Seznam připravit.

Uvítáme i Vaše zkušenosti s využitím letošního Seznamu 2005 a také návrhy k fungování systému, možné zlepšení a zdokonalení. Co se osvědčilo, co se zdá dobré, co by chtělo vylepšit a upravit. Děkujeme!

Adresa: Gengel o.p.s., Veselka 52, 374 01 p. Trhové Sviny, tel. + záz. 386 321 617.

bio brambory * bio cibule * bio pohanka * hipoterapie

**Biouherák,
bio sušený bok a špek
Novinka: BIOŠUNKA**

**Biofarma Sasov u Jihlavy,
telefon: 603 111 737**

www.biofarma.cz

